

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ ЗА УМОВ ОБМЕЖЕННЯ В ЧАСІ З ПОЗИЦІЇ ВТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ВЛАСНИКІВ НА ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТАХ

НУСІНОВ В. Я.

доктор економічних наук

ЯРОВА А. Б.

кандидат економічних наук

Кривий Ріг

Як частина загальної системи управління підприємством антикризове управління на будь-якому підприємстві, у т. ч. і гірничо-збагачувальному, складається з усіх основних елементів, притаманних будь-якому стратегічному управлінню, а саме: формування цілей і завдань, аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, розробка комплексу антикризових заходів, вибір з них найефективніших, оцінка доцільності їх впровадження, безпосередньо впровадження, оцінка ефективності антикризових заходів, у тому числі з позиції відтермінування настання моменту технічної неплатоспроможності і т. д. При цьому під час антикризового управління відтермінування втрат підприємства та його власників, таких як втрата частки бізнесу, зниження котирувань акцій, втрата позицій на ринку тощо, є невід'ємною і необхідною умовою ефективності впроваджених заходів

У процесі антикризового управління, зокрема, оцінки доцільності впровадження антикризових заходів, потрібно враховувати можливість відтермінування настання моменту технічної неплатоспроможності внаслідок проведення відповідних заходів і як наслідок – відтермінування втрат підприємств ата його власників.

Виділяють багато антикризових заходів, які досить докладно досліджені в економічній літературі [1 – 7]. У той же час методи оцінки доцільності впровадження та ефективності даних заходів, як відзначалося в [8], враховують тільки їх прибутковість і потребують вдосконалення з метою врахування часових обмежень в умовах наближення моменту технічної неплатоспроможності. Дійсно, якими б ефективними вони не були, всі вони втрачають економічний зміст, якщо не можуть бути повністю завершені до настання моменту технічної неплатоспроможності. Більше того, якщо буде ухвалене

рішення про їх проведення, а ефект планується одержати вже після настання моменту технічної неплатоспроможності, підприємство не тільки не одержить очікуваний ефект (у т. ч. відтермінування моменту технічної неплатоспроможності), але також понесе додаткові витрати на підготовку та впровадження антикризового заходу.

При виборі антикризових заходів необхідно враховувати не тільки їх прибутковість, але й відтермінування моменту технічної неплатоспроможності і, як наслідок, можливе банкрутство. Справа в тому, що аналіз економічного стану гірничо-збагачувальних комбінатів свідчить, що фактична величина зобов'язань суттєво перевищує її граничну величину. За таких умов на підприємствах спостерігається негативна тенденція зростання дефіциту фінансових ресурсів, вони дуже часто підвищують свою рентабельність за рахунок запозичених коштів, тобто використовують фінансовий важіль. Але підприємства мають також планувати необхідність їх своєчасного погашення, оскільки завжди існує загроза зміни власника підприємства (особливо прибуткового) в судовому порядку шляхом ініціювання справи про банкрутство. У такому випадку власники понесуть великі втрати у вигляді ринкової вартості бізнесу або своєї частки в бізнесі. Також можливі втрати вартості бізнесу шляхом зменшення котирувань на фондовому ринку і витрати на управління заборгованістю із залученням відповідних фахівців.

Отже, при оцінці доцільності впровадження та ефективності антикризових заходів необхідно враховувати вплив фактора часу, коли підприємство одержує можливість відтермінувати виникнення в майбутньому як технічної неплатоспроможності, так і можливих втрат підприємства та його власників. На наш погляд, фактор часу є визначальним як в ході вибору антикризової програми, так і в процесі оцінки доцільності впровадження та ефективності її реалізації.

У процесі порівняльного аналізу антикризових заходів економічний ефект від їх упровадження може бути врахований у повному обсязі лише за умови позитивної величини часового резерву, тобто коли період їх здійснення не перевищує запас міцності економічного стану підприємства в одиницях часу. За від'ємного значення часового резерву існує суттєва ймовірність того, що

значна частина ефекту від цих заходів після настання моменту технічної неплатоспроможності не буде отримана. Витрати на антикризові заходи, які не можуть бути повністю виконані до настання моменту технічної неплатоспроможності, складають додаткові втрати підприємства. Тому необхідна розробка показника часового резерву, що характеризує різницю між початковим запасом міцності економічного стану підприємства в одиницях часу та періодом здійснення антикризового заходу. Зазначений показник дозволяє виключити величину економічного ефекту від здійснення антикризових заходів, який планується отримати після настання моменту технічної неплатоспроможності.

Слід відмітити, що втрати власників є одними з найбільш відчутних. Це пов'язано з тим, що за Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ [9], внески в статутний фонд підприємства відшкодовуються в останню чергу, після задоволення вимог всіх кредиторів підприємства, у т. ч. податкової адміністрації та членів трудового колективу. Майно підприємства-банкрута реалізується в короткий термін за значно заниженими цінами. У результаті, у більшості випадків, через дефіцит коштів власники не можуть повернути свої внески або значну їх частину. Таким чином, найбільшу частину госпрозрахункового ефекту від антикризових заходів становлять втрачені внески власників.

Крім того, власники зазнають втрат у вигляді втраченої вигоди від альтернативного вкладення капіталу. Наприклад, у випадку ефективного антикризового управління підприємство при відносно невеликих додаткових капіталовкладеннях могло б повністю перепрофілювати виробництво на нову продукцію або взагалі перейти в іншу галузь. У результаті власники могли б одержувати тривалий час із вже вкладеного капіталу значну вигоду у вигляді дивідендів. При ліквідації ж вони змушені, по суті, роздати свій капітал кредиторам і починати нове підприємство повністю з нуля.

При цьому протягом періоду відстрочки у власників є можливість використати у діяльності підприємства свій капітал, значну частину якого вони втрачуть у разі банкрутства підприємства, тому що відповідно до законодавства їх вимоги задовольняються в останню чергу після вимог кредиторів. Таким чином, показник економічної ефективності антикризових заходів повинен враховувати не тільки прибуток, але й економічний ефект від відстрочки втрат підприємства та його власників при настанні моменту технічної неплатоспроможності.

У зв'язку з високим ступенем невизначеності розвитку економіки і таким же несподіваним впливом оточуючого середовища на діяльність підприємства на кризу донедавна реагували тільки з її появою.

Поступово виникла інша система поглядів щодо дій в передкризових ситуаціях – стратегія попередження. Адже відомо, що «профілактика» завжди обходиться дешевше, ніж вихід з кризи.

При цьому виділяють різні види і ступені кризи, залежно від яких обирається відповідна антикризова стратегія.

Стан тяжкої кризи, коли по фінансових показниках підприємство є неплатоспроможним незалежно від того, буде воно визнано банкрутом чи ні, визначає технічну неплатоспроможність. У свою чергу, момент технічної неплатоспроможності – прогнозний момент настання технічної неплатоспроможності, коли величина базового показника фінансового стану порушує його гранично допустимі норми.

Наслідками технічної неплатоспроможності можуть бути як вихід з тяжкої кризи, усунення ознак неплатоспроможності, подолання дефіциту фінансових ресурсів, так і поглиблення кризи, коли власник не в змозі самостійно забезпечити фінансову стійкість і незалежність підприємства. У результаті останнього можливі втрати підприємства та його власників, які можуть бути різними, але неминучими, якщо завчасно не провести антикризові заходи.

Для оцінки втрат підприємства та його власників в умовах наближення технічної неплатоспроможності пропонуються такі підходи:

1. У випадку зниження котирувань на ринку акцій – втрата вартості бізнесу.

2. У випадку залучення стороннього інвесторасанатора – втрата вартості проданих акцій по ринковій вартості, тобто зменшення частки власника в бізнесі.

3. Якщо для управління заборгованістю залучається консалтингова фірма, яка через суд шляхом створення афілійованих осіб і захисту їх заборгованості заставою робить неможливим погашення простроченої заборгованості, а також втрати бізнесу, то власник несе втрати у розмірі 15 – 20% від величини заборгованості, що є платою за послуги таких фірм.

4. Якщо вчасно не почати антикризові заходи – відбуваються втрати бізнесу власником, які дорівнюють його ринковій вартості.

Видно, що завдяки антикризовому управлінню підприємство одержує можливість відстрочити виникнення в майбутньому технічної неплатоспроможності. За рахунок проведених заходів поліпшується базовий показник, що використовується в розрахунках запасу міцності економічного стану в одиницях часу. У результаті момент настання технічної неплатоспроможності відповідно зміщується вперед. При цьому відстрочуються вперед і витрати, які неминучі внаслідок проведення процедури банкрутства і ліквідації. За рахунок цього підприємство отримує додатковий економічний ефект.

ВИСНОВКИ

Таким чином антикризове управління може не тільки попередити, а й відстрочити момент настання технічної неплатоспроможності, що, у свою чергу, дає змогу відстрочити втрати підприємства та його власників, пов'язані з частковою або повною втратою бізнесу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бланк И. А.** Антикризисное финансовое управление предприятием / Бланк И. А. – К. : Ника-центр, 2006. – 663 с.
2. **Василенко В. О.** Антикризисное управління підприємством / Василенко В. О. – К. : ЦУЛ, 2003. – 503 с.
3. **Захаров В. Я.** Антикризисное управление / Захаров В. Я. – М. : ЮНИТИ, 2006. – 287 с.
4. **Комаха А. К.** Антикризисное управление / А. К. Комаха // Финансовый директор. – 2005. – № 14. – С. 15 – 19.
5. **Лігоненко Л. О.** Антикризисное управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 580 с.
6. **Салига С. Я.** Антикризисное фінансове управління підприємством / С. Я. Салига, Є. І. Ляшенко. – К. : ЦНЛ, 2005. – 208 с.
7. **Терещенко О. О.** Антикризисное фінансове управління на підприємстві : Монографія / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.
8. **Ярова А. Б.** Оцінка економічного ефекту в процесі антикризового управління / А. Б. Ярова // Майбутнє – аудит : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Кривий Ріг, 7 грудня 2007 р. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – С. 108 – 109.
9. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Законодавство України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>